

L'últim que s'ha de fer es tornar a fer les coses com les hem estat fent fins ara! (a propòsit de dos textos de Bruno Latour)

M. Àngels Alió

20 – abril – 2020

Fa dos anys (2018) que Bruno Latour, filòsof i sociòleg de la ciència, publicava un llibre amb 20 reflexions¹. Cada una en forma de petits capítols sobre la crisi ambiental, la responsabilitat històrica de la nostra vella Europa i com s'hi havien afegit els nous imperis fins arribar a la devastació actual. La mostra més evident de la qual segons ells era la del escalfament global.

L'escalfament global és un dels conceptes que venen arrastrant-se des de fa temps. I potser no passaria res sinó fos perquè defineix una realitat amenaçant, que arrasa poc a poc els equilibris socioambientals del planeta, amb un llarg corol·lari de morts i desplaçats. Quan aquest concepte es va començar a difondre de manera més o menys general no hi havia gaire consciència del que podia arribar a suposar, tant pels seus impactes directes com pels canvis a que obligaria la aplicació de mesures per a reduir-lo. Una ministra espanyola assistent a la Cimera de Kyoto el 1997 va titllar les mesures que s'hi havien aprovar com de brindis al sol. Poc més del que a ella li semblaven entelèquies de polítics irresponsables i ecologistes radicals. Dissortadament, aquesta actitud no ha canviat pas gaire a hores d'ara. Fins el punt que les cimeres climàtiques internacionals que s'han anat realitzant des d'aleshores no han aconseguit gaire cosa més que proclames de bones intencions.

Aquesta aturada de més de vint anys ha engrandit l'abisme entre el món dels científics especialitzats juntament amb segments creixents de població ambientalment implicada, i el món de les classes dominants. Algunes directament negacionistes del que està passant, entossudides en frenar canvis socials i econòmics absolutament necessaris i mantenir les propostes en el terreny indeterminat de comissions d'estudi.

Aproximadament ara fa deu anys va aparèixer la idea que calia algun fet inesperat que actués a mode de disruptor que desencallés el marasme posant de nou en primera línia l'escalfament global i els canvis imprescindibles.

Enmig d'aquesta situació ha irromput la pandèmia del Covid-19 que sembla que s'està comportant com el factor disruptor de que es parlava. Si més no pensem, en el poder extremadament pedagògic que estan tenint les fotografies de les ciutats buides i molt especialment, les imatges aèries del descens de la davallada de les emissions sobre la Europa occidental i la Xina, que demostren que realment sí es podien aturar les ingents aportacions de contaminants, i no només de CO₂. I les preguntes que han provocat sobre la capacitat real de canvis que es poden desencadenar simplement amb la permanència massiva de la gent a les seves cases. Per no parlar de l'aturada de grans empreses o el transit aeri entre d'altres.

Efectivament, reconèixer aquest fet fa plantejar molts interrogants, alguns dels quals els encara Bruno Latour al preguntar-se sobre la capacitat de les persones per elles mateixes.²

Segons Latour aquestes preguntes passen per una de prèvia. Que és la de si hi haurà prou gent disposada a posar-se d'acord per fer, o no fer, determinats actes que retro-alimenten els ritmes frenètics de les economies de consum i d'explotació de persones i del planeta i que s'han abandonat amb el confinament. En aquest punt, Latour proposa la hipòtesi de la necessitat de sortir dels esquemes mentals de la producció com principi únic de relació amb el món perquè, segons ell, en el dia d'avui, no es tracta tant d'una revolució per inventar un socialisme que discuteixi la distribució dels guanys de la producció, que també, sinó de la manera com s'està fent fructificar el planeta. La qual cosa es pot concretar en aprendre a seleccionar cada segment del sistema productiu, suposadament irreversible, per qüestionar cada una de les seves connexions amb el planeta. Unes connexions que fins no fa gaire es creia que eren indispensables però que, amb el COVID-19 acabem de comprovar que no ho són. Si més no que no ho són tant.

I per aquest motiu, Latour proposa que, en aquests moments d'aturada de la producció, el consum i les intercanvis, caldria utilitzar el temps de confinament per pensar, descriure i analitzar, primer cada un pel seu compte i després en grup, allò que ens estimem o amb el que estem units i considerem bàsics, per tal de separar-ho de tot allò que ens és superflu. O com, emprant les seves mateixes paraules, cal destriant entre les cadenes que estem disposats a refer de les que ens lliguen a una realitat de la que ens volem alliberar. De fet, cal fer-ho perquè els globalitzadors, com n'hi diu Latour a les grans forces del capitalisme financer, sí que hi estan pensant constantment i estan disposats a fer-ho tant aviat com puguin. Perquè per ells aquests mesos d'aturada i dolor per a molts també és una ocasió per a desfer-se del que queda del estat patriarcal que cuida de la seva gent, incloses les xarxes de seguretat dels pobres i de tots aquells que encara creuen en la possibilitat d'establir reglaments més rigorosos contra la contaminació i a favor de la gent i el planeta.

Per això, aquesta aturada hauria de ser una oportunitat per tots i totes les que tenim un raó crítica i un sentiment de rebuig a les seves maneres de fer. Latour insisteix en que si tot està parat (o quasi) tot pot ser qüestionat, modificat, classificat i interromput. De manera que quan ens diguin que hem de reprendre la producció el més ràpid possible cal respondre: *De cap manera!. L'últim que s'ha de fer es tornar a fer les coses com les hem estat fent fins ara!*³

A mode de preparació per a saber que és el que no volem fer de la mateixa manera proposa fer una llista d'activitats que no es poden realitzar pel confinament, destriant entre les que són i no són desitjables que es reprenguin. És a dir que n'hi algunes que no voldríem que es reprenguessin perquè no ens semblen ni ètiques ni ecològiques, mentre que n'hi ha d'altres que ens agradaria poder realitzar. Us animeu a fer la llista?.

Per a fer més comprensible el que vol dir, ell mateix redacta sis, tres per a les indesitjables i tres per a les desitjables.

Aquestes són les preguntes per a les accions o activitats indesitjables. 1: Quines activitats que estan suspeses per el confinament desitjaries que no es reprenguessin? . 2. Reflexions o justificació sobre aquestes activitats. Per aquest apartat proposa algunes idees

argumentatives. Concretament a: quines són les raons que et sembla que justifiquen que aquesta activitats siguin dolentes, supèrflues, perilloses o incoherents? i b: perquè la seva desaparició/posada en disposició/substitució podria facilitar altres activitats més coherents amb el benestar de la societat i la natura?. I finalment la tercera pregunta, 3: Quines mesures defensaries per a que els treballadors, empleats, agents econòmics i empresaris que no podrien continuar la seva activitat d'abans del coronavirus tinguin facilitats per a realitzar el canvi cap a altres activitats.

I aquest és el bloc de preguntes per a les desitjables. 4: Quines activitats suspeses per el confinament desitjaries que es reprenguessin? O quines s'haurien d'inventar per a substituir-les?. 5. També per aquestes accions s'hauria de tractar d'explicar perquè les considerem positives. I ho proposa així a) perquè aquesta activitat et sembla positiva? b) com contribueixen a què la vida sigui més fàcil, harmoniosa o coherent amb altres activitats que també et semblen positives? i finalment c) perquè aquestes activitats ajuden a combatre les activitats que consideres supèrflues, dolentes o perilloses?. La darrera pregunta és: 6. Quines mesures defensaries per ajudar als treballadors/empleats/ agents econòmics i empresaris a què desenvolupessin capacitats/mitjans/ingressos o/i instruments que facilitessin reprendre i impulsar aquesta activitat?

Una llista que pot ser complicada, o fàcil, depenent de qui la faci. Però potser del que es tracta és que contribueixi a posar en paraules moltes idees que se l'hi acudeixen a la gent en aquests moments. Imagino que Latour a la hora de formular aquestes preguntes, com a bon filòsof que és, volia ajudar a pensar bé a totes aquelles i aquells que en aquests moments se'ns apareixen imatges, sentiments, idees i preguntes sobre la crisi del canvi climàtic aquests moments de COVID-19. I com que sovint les bones reflexions van unides a la conversa i el diàleg ell mateix proposa pensar-ho primer individualment i comentar-ho després col·lectivament, amb la família, els amics, els veïns, els companys de feina i tants d'altres que vulguem.

Per descomptat, no cal respondre totes les preguntes. No tothom és igual ni a tothom li deu semblar que totes les preguntes són encertades.

Al CRES ens agradaria molt que ens expliquéssiu com ha anat aquesta experiència. Estaria bé que ho escrivíssiu. I si voleu les respostes es poden enviar al alio@ub.edu

¹ LATOUR, Bruno. *Dónde aterrizar. Como orientarse en política*. Madrid, Ed.Taurus, 2018, 171 pàgs.

² LATOUR, Bruno. Interruptores de globalización. Imaginar los gestos-barrera contra la vuelta a la producción anterior a la crisis. *CTXT. Contexto y Acción*, IV - 2020
<https://ctxt.es/es/20200401/Politica/31797/economia-coronavirus-crisis-produccion-gestos-barrera-empresas-medioambiente-bruno-latour.htm>

³ Veure 2